

บทที่ 4

ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน

พญานาคกับมังกรต่างเป็นสัญลักษณ์คู่กับประวัติศาสตร์ชาติไทยและชาติจีนมาเป็นเวลายาวนาน ต่างเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์ยกย่อง นับถือ และหว่นกลัว พญานาคกับมังกรได้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านอย่างมาก ซึ่งจะปรากฏในประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกร ในการศึกษาเปรียบเทียบตำนานการกำเนิดและประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกร ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาประเพณีและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกรในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทย

4.2 ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับมังกรของจีน

4.3 ลักษณะร่วมและความแตกต่างระหว่างประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน

4.3.1 ลักษณะร่วมระหว่างประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกร

4.3.2 ความแตกต่างระหว่างประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกร

4.1 ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทย

ประเพณีความเชื่อในเรื่องพญานาคนับได้ว่าเป็นวิถีชีวิตคนไทยที่มีมาแต่โบราณ เนื่องจากชาวไทยมีการนับถือบูชาพญานาค และมีตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพญานาคมายาวนาน ประเพณีความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จากการศึกษาประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยนั้น จะทำให้เรารู้จักวัฒนธรรมไทยได้มากยิ่งขึ้น ในระหว่างประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศไทยนั้น จะมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพญานาคจำนวนมากไม่น้อย เนื่องจากชาวไทยมีความเชื่อในเรื่องพญานาคอย่างสูง ประเพณีที่สำคัญ ๆ ได้แก่

เทศกาลบั้งไฟพญานาค ประเพณีบุญบั้งไฟ แ่งเรือบุษานาค ประเพณีไหลเรือไฟ และประเพณีบวชนาค ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1)

เทศกาลบั้งไฟพญานาค

ความเป็นมาของเทศกาลบั้งไฟพญานาค

เทศกาลบั้งไฟพญานาค มีที่มาจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ คือ บั้งไฟพญานาค

บั้งไฟพญานาค หรือ บั้งไฟผี เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่ยังไม่สามารถหาคำอธิบายที่ชัดเจนได้ โดยมีลักษณะเป็นลูกไฟสีชมพู ไม่มีกลิ่น ไม่มีควัน ไม่มีเสียง พุ่งขึ้นเหนือลำน้ำโขง มีตั้งแต่ระดับ 1-30 เมตร แล้วพุ่งขึ้นไปในอากาศสูงประมาณ 50-150 เมตร เป็นเวลาประมาณ 5-10 วินาที โดยจะเกิดปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ในช่วงวันออกพรรษา หรือ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ตามปฏิทินลาว ซึ่งอาจตรงกับวันแรม 1 ค่ำ หรือ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของไทย โดยแต่ละปีจะปรากฏขึ้นประมาณ 3-7 วัน มากกว่า 90% ของจำนวนลูกบั้งไฟพญานาคในแต่ละปี จะพบที่จังหวัดหนองคาย หน้าวัดไทย และบ้านน้ำเป อำเภอรัตนวาปี วัฒนาราม อำเภอเมือง วัฒนาราม และอำเภอปลาปาก อำเภอสังคม (“บั้งไฟพญานาค” 2548 : ออนไลน์)

เนื่องจากปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ จึงได้ดึงดูดใจทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้าไปชมปรากฏการณ์นี้ จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ต่อมาได้กลายเป็นเทศกาลบั้งไฟพญานาคของจังหวัดหนองคาย เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค

สำหรับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคนั้น ชาวไทยมีตำนานกล่าวว่า

เมื่อครั้งพระพุทธองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมและจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อโปรดพุทธมารดาและเหล่าเทวดา กระทั่งครบกำหนดวันออกพรรษา พญานาค นาคเทวี พร้อมทั้งเหล่าบริวารจัดทำเครื่องบูชาและพ่นบั้งไฟถวาย ขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นับเนื่องจากนั้น ทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 จึงได้มีปรากฏการณ์ประหลาดลูกไฟสีแดงพวยพุ่งขึ้นจากลำน้ำโขงสู่ท้องฟ้า ปรากฏมาให้เห็นตราบเท่าทุกวันนี้ ทุกคนเรียกขานว่า “บั้งไฟพญานาค” (“บั้งไฟพญานาค” 2545 : ออนไลน์)

พิธีกรรมในเทศกาลบั้งไฟพญานาค

อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย มีความเชื่อในพญานาคเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่ปรากฏการณ์มหัศจรรย์บั้งไฟพญานาคได้เกิดขึ้น ดังนั้น ชาวโพนพิสัยจึงจัดให้มีการไหลเรือไฟเพื่อ

บูชาพญานาคในวันออกพรรษาเป็นประจำทุกปี ในปัจจุบันได้กลายเป็นประเพณีที่งดงาม และปัจจุบันภาครัฐและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเห็นความสำคัญของพื้นที่จุดนี้ ได้สนับสนุนให้มีการจัดงานประเพณียิ่งใหญ่ โดยมีการจัดเวทีการแสดงประเพณีพื้นบ้าน ประกอบการบูชาพญานาค

วัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นในเทศกาลบั้งไฟพญานาค

จากปรากฏการณ์ธรรมชาติกลายเป็นเทศกาลบั้งไฟพญานาคอันยิ่งใหญ่ในปัจจุบัน ที่มีนักท่องเที่ยวจากทั้งในและต่างประเทศได้เดินทางไปยังจังหวัดหนองคาย เพื่อรับชมบั้งไฟพญานาค และร่วมงานบั้งไฟพญานาค เทศกาลบั้งไฟพญานาคได้กลายเป็นประเพณีร่วมสมัยอย่างหนึ่งของชาวไทยที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน เนื่องจากว่าชาวไทยมีความสามัคคีกันในการรักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคจึงยังมีการปรากฏโดยไม่สูญหาย จากเทศกาลบั้งไฟพญานาคยังแสดงให้เห็นว่า ชาวไทยให้ความสำคัญกับน้ำ และมีการนับถือศาสนาพุทธด้วย

(2)

ประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟหรือประเพณีแห่บั้งไฟ เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานของชาวไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน นิยมจัดขึ้นในเดือน 6 ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝนเข้าสู่การทำนา ชาวอีสานมีความเชื่อว่าถ้าทำบุญบั้งไฟแล้วจะทำให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล และพืชพันธุ์ธัญญาหารเจริญงอกงามดี เกี่ยวกับอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านก็จะอยู่อย่างมีความสุข ชีวิตเหมือนมีที่พึ่ง

ความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ

วิสันต์ ท้าวสูงเนิน (2548 : 75-77) ได้กล่าวถึงที่มาของประเพณีแห่บั้งไฟว่า การแห่บั้งไฟเป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน โดยเฉพาะในจังหวัดยโสธร ถือว่าเป็นประเพณีประจำจังหวัด มีการจัดงานอย่างใหญ่โต

มีตำนานที่เกี่ยวกับที่มาของบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง พญานาค พญาแถน พญาคันคาก และบั้งไฟ ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า

พญาแถนเป็นเทวดาชั้นผู้ใหญ่ในสวรรค์ มีหน้าที่ในการคอยดูแลโลกมนุษย์ และจะคอยบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้มนุษย์มีน้ำใช้กินและทำการเกษตร แต่ครั้งมนุษย์และสรรพสัตว์มีวพัสธรรมจากพญาคันคากจนไม่สนใจ

พญาเถน พญาเถนจึงโกรธมากจึงสาปไม่ให้ฝนตกบนพื้นโลก เป็นเวลานานถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วัน มนุษย์กับสรรพสัตว์ทั้งหลายได้รับความเดือดร้อนมาก จึงพากันไปเฝ้าพญาคันคากเพื่อร้องทุกข์ว่าพญาเถนทำให้เกิดความเดือดร้อนโดยไม่ให้น้ำกินน้ำใช้ ไม่มีน้ำทำการเกษตร ในขณะที่มีการร้องทุกข์อยู่นั้น มีพญานาคหนึ่งเฝ้าพญาคันคากอยู่นั้น รู้สึกโกรธพญาเถนยิ่งนัก จึงอาสาพบวิวารไปปราบพญาเถนบนสวรรค์ แต่เมื่อพญานาคขึ้นไปต่อสู้กับพญาเถนก็ถูกฟันเป็นแผลหวอะหวะเต็มร่างกายพ่ายแพ้ กลับลงมา พญาคันคากเกิดความสงสารพญานาคยิ่งนักจึงให้พรแก่พญานาค ขอให้ร่างกายที่เป็นแผลเหล่านั้นกลายเป็นลวดลายและเกล็ดที่สวยงาม เมื่อพญาคันคากชุบร่างกายให้พญานาคแล้วยังได้ให้อุบายแก่พญานาคเพื่อเอาชนะพญาเถน เมื่อพญานาคครบชนะพญาเถน พญานาคจึงขอพรต่อพญาเถน 3 ข้อ คือ

- 1) ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล โดยให้ฟังสัญญาณเสียงบั้งไฟ
- 2) ถ้าฝนตกแล้วให้ฟังเสียงกบเสียงเขียดร้อง
- 3) ถ้าได้ยินเสียงโหวด หรือเสียงธนูขึ้นพร้อมกับเห็นว่า ให้พญาเถนหยุดให้น้ำฝน

พิธีกรรมในประเพณีบุญบั้งไฟ

ในปัจจุบันงานประเพณีแห่บั้งไฟไม่เพียงแต่นับเป็นประเพณีที่เก่าแก่แล้ว ยังถือว่าเป็นการเล่นที่สนุกสนานของชาวบ้าน ในงานบุญแห่บั้งไฟจะมีด้วยกัน 3 วัน วันแรก จะเป็นการเตรียมงาน เตรียมบั้งไฟของแต่ละคุ้มแต่ละหมู่บ้านเพื่อนำไปรวมจุดในงาน วันที่ 2 คือวันแห่บั้งไฟจากแต่ละคุ้มและแต่ละหมู่บ้าน ในการแห่บั้งไฟจะมีขบวนเซิ้ง วันที่ 3 จะเป็นวันที่จุดบั้งไฟ การจุดบั้งไฟนอกจากจะเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว ยังเป็นการเสี่ยงทายถึงความอุดมสมบูรณ์ในแต่ละท้องที่ ในความเชื่อของชาวอีสานเชื่อว่า หากคุ้มใดทำการเสี่ยงทายจุดบั้งไฟ หากบั้งไฟขึ้นสูงน้ำทำปีนั้นก็จะมีอุดมสมบูรณ์มาก หากบั้งไฟขึ้นไม่สูง น้ำทำก็จะไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ หรือหากจุดไม่ขึ้นปีนั้นจะแห้งแล้ง ซึ่งความเชื่อดังนี้ก็มาจากตำนานที่เกี่ยวกับพญานาคที่กล่าวถึงข้างต้นนี้

เมื่อถึงเดือนหก ชาวบ้านจะนัดกันจัดงานบุญบั้งไฟ โดยมีการเตรียมบั้งไฟที่สวยงาม และมักจะประดับด้วยหัวพญานาคไว้ที่หัวบั้งไฟ ดูสง่าสวยงาม โดยมีการเดินแห่บั้งไฟและแข่งขันจุดบั้งไฟจากคุ้มต่าง ๆ เป็นที่น่าสนใจ ถ้าของใครทำมาดีจุดขึ้นได้สูงสุดก็จะชนะ แต่ถ้าของใครไม่ขึ้นหรือแตกก็ถือว่าแพ้ ต้องโดนลงโทษโดยการจับโยนลงบ่อ โคลน แต่ปัจจุบันนั้น ไม่ว่าบั้งไฟจะขึ้นหรือไม่ขึ้นก็จะมีพิธีโยนลงบ่อ โคลน เพื่อความสนุกสนานมากกว่า

วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในประเพณีบุญบั้งไฟ

ในปัจจุบัน ประเพณีบุญบั้งไฟยังคงนิยมจัดการมาก นอกเหนือจากการรักษาธรรมเนียมประเพณีเพื่อเป็นการขอฝนในความเชื่อดั้งเดิมแล้ว ยังกลายเป็นกิจกรรมหรือการละเล่นอย่างหนึ่งของชาวไทยเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

(3)

แข่งเรือ

ประเพณีแข่งเรือเป็นอีกประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณของคนไทย มักจะเล่นในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หรือตามแม่น้ำคลองสายใหญ่อื่น ๆ

ความเป็นมาของประเพณีการแข่งเรือ

การแข่งเรือเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นจากความสนุกสนานของชาวบ้าน หรือเพื่อฉลองเทศกาลออกพรรษาของชาวไทยพุทธ ซึ่งจะนิยมจัดขึ้นในช่วงเดือนสิบเอ็ดหรือสิบสอง ซึ่งมีน้ำเต็มแม่น้ำลำคลอง และว่างจากการทำไร่ทำนา

เรือที่ใช้ในการแข่งขันส่วนใหญ่จะเป็นเรือยาว และส่วนใหญ่แล้วจะทำออกมามีรูปร่างคล้ายคลึงกับพญานาค และมีหัวพญานาคอยู่ที่หัวเรือ ซึ่งมีความเชื่อว่า

ชาวไทยมีความผูกพันกับ “พญานาค” มาก พญานาคจะปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน วัดวาอาราม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสักการะ จึงขุดเรือยาวและตกแต่งหัวเรือและหางเรือตลอดจนลำเรือให้มีลักษณะคล้ายพญานาค ปีไหนมีภาวะฝนแล้ง ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล บรรพบุรุษชาวไทยก็จะนำเรือแข่งไปพายแข่งกัน ซึ่งเปรียบเสมือนกับพญานาคกำลังเล่นน้ำเพื่อขอฝนและก็เป็นที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง เพราะหลังจากนั้นฝนก็ตกลงมาจริง ๆ (“แข่งเรือ” ม.ป.ป. : ออนไลน์)

พิธีกรรมในประเพณีแข่งเรือ

ในประเพณีแข่งเรือ นอกจากกิจกรรมแข่งเรือแล้ว ยังมีการทำบุญ ปิดทอง ไหว้พระและงานกฐิน ช่วยสร้างบรรยากาศให้งานบุญครึกครื้นขึ้น

กติกากาการแข่งเรือโดยทั่วไปก็คือออกเดินทางจากจุดเดียวกัน เรือลำไหนถึงจุดหมายก่อนลำนั้นถือว่าชนะ ในประเพณีการแข่งเรือของชาวไทยนั้น มักมีการเล่นเพลงเรือ หรือ โต้ตอบกันระหว่างหนุ่มสาวหลังการแข่งเรือ

วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในประเพณีแข่งเรือ

ประเพณีแข่งเรือ เป็นการละเล่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยในชนบทถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้น้ำที่สืบทอดมาแต่โบราณ ที่ไหนมีน้ำ ที่นั่นก็มีประเพณีแข่งเรือทั้งนั้น บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาคกกลางยังมีมาก จากร่องรอยประเพณีสองฝั่งแม่น้ำโขงแสดงว่าประเพณีแข่งเรือไม่ได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ เพื่อความสนุกสนานและพินันขันต่ออย่างเดียวยังเป็นการสร้างความสามัคคีชนชาวบ้านร่วมกิจกรรมด้วยกัน ทำบุญด้วยกัน สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศไทย

(4)

ประเพณีไหลเรือไฟ

ความเป็นมาของประเพณีไหลเรือไฟ

ประเพณีไหลเรือไฟมีที่มาจากความเชื่อทางศาสนาพุทธ เกี่ยวกับการบูชารอยพระบาทพระพุทธเจ้า ที่มาของประเพณีไหลเรือไฟของชาวนครพนมนั้นมาจากนิทานอุรังคธาตุ หรือตำนานการสร้างพระธาตุพนม ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดนครพนม ย้อนถึงเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังฝั่งแม่น้ำนัมทานทีอันเป็นที่อยู่ของพญานาค และพญานาคได้อาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จยังเมืองบาดาล ก่อนเสด็จกลับก็ได้ทูลขอให้ประทับรอยพระบาทไว้ ณ ริมฝั่งแม่น้ำนัมทานที ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ทำตามคำทูลขอนั้น ต่อมาบรรดาเทวดา มนุษย์ ตลอดจนจันตสวรรค์ทั้งหลายได้พากันมาสักการะบูชารอยพระบาทจนกระทั่งทุกวันนี้ และในวันออกพรรษา ชาวนครพนมได้จัดงานประเพณีไหลเรือไฟขึ้น เพื่อเป็นการบูชารอยพระบาทสืบทอด

(เจริญ ตันมหาพราน : 37)

พิธีกรรมในประเพณีไหลเรือไฟ

ประเพณีไหลเรือไฟเป็นประเพณีสำคัญที่ชาวอีสานสืบทอดปฏิบัติในเทศกาลออกพรรษา ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ หรือ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ตามแม่น้ำลำคลอง “เรือไฟ” หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “เฮือไฟ” นี้เป็นเรือที่ทำด้วยต้นกล้วย ท่อนกล้วยหรือไม้ไผ่ ต่อเป็นลำเรือยาวประมาณ 5-6 วา ข้างในบรรจุขนม ข้าวต้มมัดหรือสิ่งที่ต้องการบริจาคทาน ข้างนอกเรือมีดอกไม้ รูปเทียน ตะเกียง ขี้ไต้

สำหรับจุดให้สว่างก่อน จะปล่อยเรือไฟ ซึ่งเรียกว่า “การไหลเรือไฟ” หรือ “ปล่อยเรือไฟ” ก่อนถึง วันงานไหลเรือไฟ ชาวคุ้ม วัดจะช่วยกันประดิษฐ์ตกแต่งเรือไฟด้วยต้นกล้วย ไม้ไผ่หรือวัสดุอย่างใด อย่างหนึ่งให้มีรูปร่างลักษณะเหมือนเรือ มีความยาวไม่น้อยกว่า 6 เมตร จะประดิษฐ์เป็นรูป หงส์ นาค ครุฑ หรือรูปอย่างใดก็ได้ที่คิดว่า สวยงาม มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้เพื่อความ สวยงาม และเพื่อให้การจุดประทีปโคมไฟอยู่ได้ ทนทาน เมื่อถึงวันงานก็จะมีขบวนสนุกสนาน สวยงามด้วย ตอนกลางคืนจะมีการไหลเรือไฟ จะจุดอยู่ที่แม่น้ำโขงทางทิศใต้ มีการทำพิธีกรรมทาง ศาสนาการกล่าวคำบูชารอยพระพุทธรูป (“ประเพณีไหลเรือไฟ” ม.ป.ป. : ออนไลน์)

วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในประเพณีไหลเรือไฟ

ดังที่กล่าวมาแล้ว รูปเรือจะประดิษฐ์เป็นรูปหงส์ นาค หรือครุฑ การที่ประดิษฐ์รูปหรือให้ เหมือนนาคนั้น นอกจากเพื่อความสวยงามแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ของพญานาค และประชาชน ได้ให้ความสำคัญกับพญานาคด้วย

(5)

ประเพณีบวชนาค

ความเป็นมาของประเพณีบวชนาค

คนที่บวชเขาเรียกว่า นาค แปลว่า ผู้ประเสริฐ หรือ ผู้ไม่ทำบาป เหตุที่ได้ชื่อว่า นาค มีตำนานเรื่องเล่าขานว่า

พญานาคแปลงตัวเป็นมนุษย์มาบวช เวลานอนหลับกลับเพศเป็นนาค ตามเดิม วันหนึ่งพวกภิกษุไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสเรียกมาถาม ได้ ความเป็นเรื่องจริง จึงสั่งให้สึกเสีย พญานาคมีความอาลัยในเพศบวช จึงกราบ ทูลขอฝากชื่อนาคไว้ ถ้าผู้ใดจะเข้ามาบวช ขอให้เรียกชื่อว่า นาค คำว่า นาค จึงเป็น ชื่อเรียกผู้ที่บวชจนถึงทุกวันนี้

พิธีกรรมในประเพณีบวชนาค

การบวชเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนที่สืบทอดกันมาช้านาน พ่อแม่ที่มีลูกชายอายุ ครบบวชคือ 20 ปี หรือมากกว่านั้นก็จะให้บวช เพื่อศึกษาอบรมในพุทธศาสนา และมีความเชื่อถือกัน ว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วย

ในสมัยโบราณ คนที่ออกบวชยอมบวชเพราะชรา เจ็บป่วย จนทรัพย์ หรือสิ้นญาติขาดมิตร สำหรับพระพุทธเจ้าพระองค์ปรารถนาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงออกบวช ส่วนคนทุกวันนี้บวชตามประเพณี เมื่ออายุครบก็บวช บวชเป็นการแก้บนบ้าง บวชตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่บ้าง

ช่วงเวลาในการบวชที่นิยมโดยทั่วไป คือ ช่วงก่อนเข้าพรรษา ได้แก่ ก่อนวันเพ็ญเดือน 8 เนื่องจากเมื่อบวชแล้วจะได้จำพรรษา ศึกษาธรรม ในช่วงเข้าพรรษาต่อเนื่องกันไป แต่หากมีวัตถุประสงค์ในการบวชเพื่อการอื่น ๆ ก็สามารถบวชได้ตลอดปี ไม่จำกัดเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้บวชเป็นสำคัญ

วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในประเพณีบวชนาค

การบวชนาคนั้น แสดงให้เห็นว่า ชาวไทยมีการนับถือศาสนาพุทธ เชื่อในเรื่องบุญ และการตอบแทนบุญคุณ

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยนั้น สามารถสรุปเป็นสองประเภทคือ ประเพณีที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ เช่น เทศกาลบั้งไฟพญานาค ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแข่งเรือพญานาค ประเพณีไหลเรือไฟ และประเพณีที่สัมพันธ์กับศาสนา เช่น ประเพณีบวชนาค เนื่องจากว่าประเทศไทยเป็นประเทศศาสนาพุทธ ชาวไทยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาพุทธกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ชาวมิได้ของชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย ประเพณีที่สัมพันธ์กับธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยมาจากความเชื่อที่ว่า พญานาคมีที่อยู่อาศัยอยู่ใต้น้ำหรือเมืองบาดาล นอกจากนี้ชาวไทยยังเชื่อว่าพญานาคเป็นผู้ให้น้ำฝนและเป็นผู้สร้างแม่น้ำ โดยเฉพาะทางภาคอีสานของประเทศไทย ซึ่งเป็นเขตที่ราบสูงที่แห้งแล้ง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยภาคอีสานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะวัฒนธรรมจะเอื้อความอุดมสมบูรณ์ให้กับชาวไทย ชาวไทยจึงมีประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ นานาที่สัมพันธ์กับธรรมชาติเกิดขึ้นและสืบทอดต่อมาจนถึงทุกวันนี้

4.2 ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับมังกรของจีน

ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ชาวจีนก็เชื่อว่ามังกรเป็นสัตว์ที่อำนาจความอุดมสมบูรณ์ต่าง ๆ ให้กับมนุษย์ เป็นผู้ให้น้ำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลในการช่วยทำการเกษตร และมังกรเป็นหัวหน้าของสรรพสัตว์ทั้งหลาย จึงสามารถควบคุมและกำจัดแมลงที่เป็นภัยได้ ไม่ให้ทำร้ายธัญญาพืช ความเชื่อเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้มีการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นเพื่อบูชามังกรในการขอฝน ขอความคุ้มครอง และขอขอบคุณมังกร พิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดในทุกปีตั้งแต่สมัยก่อนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จึง

กลายเป็นประเพณีอันมีเอกลักษณ์ของชาติจีน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับมังกรส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับ
 ธรรมชาติ เช่นการขอฝน และมีประเพณีความเชื่อที่สัมพันธ์กับศาสนาด้วย เช่น การสร้างวัดบูชา
 พญามังกร โดยยกประเพณีความเชื่ออันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับมังกรของจีนไว้ดังต่อไปนี้

ประเพณีเซิมังกร

ประเพณีเผาโคมมังกร

ประเพณีวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่

ประเพณีแข่งเรือมังกร

วัดพญามังกร

ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1)

ประเพณีเซิมังกร (舞龙)

ประเพณีเซิมังกรเป็นการละเล่นพื้นบ้านหรือศิลปะพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่มีประวัติยาวนาน
 ของชาวจีน นิยมจัดขึ้นในช่วงตรุษจีนหรือในวันมงคล เป็นที่นิยมมากทั้งในประเทศจีนและกลุ่ม
 ชาวจีนหรือชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก ปัจจุบันการเซิมังกรได้จัดเป็นการแข่งขันรายการหนึ่งในงาน
 แข่งขันกีฬาพื้นบ้านด้วย

ความเป็นมาของประเพณีเซิมังกร

ประเพณีเซิมังกรมีประวัติยาวนานกว่า 2,000 ปี มีต้นกำเนิดมาจากการขอฝน และมีความ
 เชื่อว่าในฤดูใบไม้ผลิตเซิมังกรสีเขียว ฤดูร้อนเซิมังกรสีแดง ฤดูใบไม้ร่วงเซิมังกรสีขาว และฤดู
 หนาวเซิมังกรสีดำ ชาวจีนมีความเชื่อว่ามังกรเป็นผู้ให้น้ำให้ฝน ดังนั้นเมื่อเกิดความแห้งแล้ง ชาว
 จีนก็จะแห่กันบูชาพญามังกร เพื่อขอฝน ซึ่งมีความคิดหลากหลายที่ได้กล่าวถึงความเป็นมาของ
 ประเพณีเซิมังกร ซึ่งกล่าวกันว่า

龙在历史文籍的记载中出现的时间极早，而且“舞龙”包含
 “风调雨顺国泰民安”，原有“祈年”的意思。古人民智不开，
 大概由于龙在神话中是海洋的主宰，威力无穷，而海洋主水，龙
 也就很自然地做了农作物的司雨神。民以食为天，谷物是维持生
 命的根本，间接也就操纵了人类的生命。按这意义敷衍，龙的
 重要性竟是超逾了祖宗——帝舜、契和后稷。如此，龙被古人奉为
 “吉物”出现在庆典祭祀中，自然舞龙也不足为奇了。人们所以

要舞龙，与古代劳动人民在农业生产中对自然现象缺乏科学知识有关。他们幻想龙是管雨的，想以舞龙来祈求神龙，以保风调雨顺、五谷丰登。（“ประเพณีเกี่ยวกับมังกร” ม.ป.ป. : ออนไลน์）

ซึ่งมีความกล่าวว่า มังกรมีการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์จีนมายาวนาน การเชิดมังกรนั้นมีความหมายให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข เนื่องจากบรรพบุรุษขาดความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เชื่อว่ามังกรเป็นสัตว์เป็นใหญ่ในทะเล มีกำลังอิทธิฤทธิ์มหาศาล ทะเลนั้นเป็นจุดรวบรวมของน้ำ ดังนั้น มังกรจึงกลายเป็นผู้ควบคุมน้ำฝนให้กับธัญพืช การกินเป็นเรื่องใหญ่ของประชาชน ธัญพืชเป็นปัจจัยสำคัญของชีวิต ดังนั้น มังกร จึงกลายเป็นสัตว์มงคลในความคิดของชาวจีน และมีการปรากฏในประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ การเชิดมังกรเป็นพิธีกรรมที่ปรากฏมากที่สุด เพื่อเป็นการบูชาเช่นไหว้มังกร เพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ผลเก็บเกี่ยวอุดมสมบูรณ์ ความเชื่อเหล่านี้ยังทำให้มีตำนานเรื่องเล่าหลายเรื่องได้เกิดขึ้น เพื่อการเล่าถึงที่มาของประเพณีเชิดมังกรยกตัวอย่างเช่น

很久很久以前，在浙江北部的苕溪岸边，住着一对勤劳善良的青年夫妇。妻子怀孕一年，生下一个怪胎，似人非人，似蛇非蛇。

老族长知道后，大发雷霆，一口咬定这是不祥之物，逼着夫妻俩立即把婴儿卡死。夫妻俩不忍心，就咬咬牙，叫男人掇起脚盆，将婴儿倒入门前的荷花池中。

几天后，妻子下床，到荷花池中淘米，猛然看见她那儿子从荷花丛中游到石埠上，向娘讨奶吃。娘总是爱儿子的，于是抱起来喂了奶，就这样，她一天三次淘米，就喂儿子三次奶。一天，两天，一直过了三百六十天，儿子渐渐长大，却现出龙的样子来。

这消息又传到老族长的耳朵中，他知道怪胎非但没卡死，反而长大了，大为恼怒，于是想出一条毒计，要宰掉它。

一天中午，这个老头儿身边藏把砍柴刀，偷偷躲在池边树丛里。等到那个女人淘米时，果然看见有条小龙游上岸来向她讨奶吃。老头儿见状举刀就砍，小龙连忙跃入荷花池中。可是迟了，这一刀，把小龙的尾巴砍了下来，霎时间鲜血淋漓。刚好池中停着一只美丽的大蝴蝶，那蝴蝶见小龙无故受害，没了尾巴，心里十分同情，就立即飞过去，用自己的身子接在它的尾巴上，于是变成了一条美丽的龙尾巴。就在这时候，狂风大作，乌云翻滚，满池荷花的花瓣纷纷扬扬飞旋起来，那条龙一下子长到十几丈长，骤然从池中跃起来，身上插满了荷花花瓣，直向天空飞腾而

去。那老头儿见到这股气势，吓得昏过去，死了。小龙的娘一见儿子飞入云层，含着眼泪连唤三声小龙，但是小龙已经飞得无影无踪了。

自此以后，茗溪两岸每逢干旱，小龙就会飞来降云播雨，使乡亲们获得丰收。长兴一带老百姓为了感谢它，就用彩布做荷花瓣龙鳞和蝴蝶龙尾，制成长兴著名的“百叶龙”，每年春节，人们都要舞龙，用来纪念和庆贺。

ซึ่งมีความเล่าว่า นานมาแล้ว ที่ภาคเหนือมณฑลเจ้อเจียง มีสามภรรยาคนหนึ่งที่ยืนยันแจ่มแจ้ง และเมตตามาก อยู่วันหนึ่งภรรยาได้ท้อง และหนึ่งปีผ่านไป ภรรยาได้คลอดสิ่งแปลกประหลาดมา ตัวหนึ่ง เป็นครึ่งคนครึ่งงู

หัวหน้าเผ่าทราบข่าวแล้วโกรธมาก และตัดสินใจว่าทารกที่ออกมาเป็นสิ่งอัปมงคล บังคับให้สามภรรยาผู้นี้ฆ่าทารกนี้ให้ตาย แต่สามภรรยาทำไม่ได้ จึงให้สามีเอาลูกไปทิ้งในสระน้ำ ดอกบัวหน้าบ้าน

หลายวันผ่านไป ภรรยาได้ไปล้างข้าวที่สระน้ำ ทันใดนั้น ได้เห็นลูกชายตัวเองว่ายน้ำมาที่ฝั่ง แล้วขอนนมแม่กิน ด้วยความเป็นแม่ ภรรยาจึงอุ้มลูกขึ้นมาแล้วเลี้ยงลูกด้วยนมของตัวเอง อย่างนี้ต่อไป ภรรยาฆ่าล้างข้าววันละ 3 ครั้ง เลี้ยงนมให้ลูก 3 ครั้ง เวลาผ่านไปจนหนึ่งปี ลูกชายนับวันโตขึ้น รูปร่างเหมือนมังกร

ข่าวนี้ได้ทราบถึงหัวหน้าเผ่า เมื่อรู้ว่าสิ่งแปลกประหลาดนั้นยังไม่ตาย หากยังกลับมาได้นับวันยิ่งเติบโตขึ้น จึงโมโหมาก และคิดจะฆ่ามันให้ตาย

ตอนเที่ยงวันหนึ่ง หัวหน้าเผ่าได้ซ่อนมีดไว้ข้างหลัง แล้วซ่อนตัวในป่าริมสระน้ำ เมื่อภรรยาฆ่าล้างข้าว ก็ได้เห็นลูกมังกรตัวหนึ่งมาขอนนมกินจากหล่อน หัวหน้าเผ่าเห็นแล้วรีบเหวี่ยงมีดไปที่มังกร มังกรตกใจรีบกระโดดลงในสระน้ำดอกบัว แต่ก็ไม่ทัน มังกรได้สูญเสีหางไป เลือดเต็มสระน้ำ และในตอนนั้น มีผีเสื้อตัวหนึ่งอยู่บนดอกบัว เห็นมังกรได้บาดเจ็บจึงเกิดสงสารมังกร จึงรีบบินไปหามังกร เอาตัวเองไปต่อที่หางมังกร ได้กลายเป็นหางมังกรที่สวยงาม และทันใดนั้น ลมพัดแรง ท้องฟ้ามีดมณ กลีบดอกบัวในสระน้ำปลิวขึ้นในท้องฟ้า ทันใดนั้น ลูกมังกรตัวนั้น กลายเป็นมังกรตัวใหญ่โต กระโดดออกจากสระน้ำ บินสู่ท้องฟ้า

ตั้งแต่นั้นมา สองฝั่งแม่น้ำซ่าวซีแห่งแล้งทุกครั้ง มังกรก็จะบินมาให้ น้ำให้ฝน บันดาลให้ชาวบ้านได้เก็บเกี่ยวอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านเมืองฉางชิ่งจึงประดิษฐ์มังกรกลีบดอกบัวและมังกรหางผีเสื้อขึ้นมา เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณของมังกร นี่ก็คือ ไป่เย่หลง (百叶龙) ที่มีชื่อเสียงดังของเมืองฉางชิ่ง ในวันตรุษจีนทุกปี ชาวบ้านจะเซิมังกร เพื่อเป็นการระลึกถึงมังกรและเป็นการฉลองการเก็บเกี่ยวอุดมสมบูรณ์ในปีนั้น

ตำนานที่เกี่ยวกับมังกรทั้งหมดดังกล่าวนี้ เป็นตำนานที่นิยมเล่าขานในกลุ่มชาวจีนจากแต่ละท้องถิ่นและแต่ละสมัย ถึงแม้ว่าเป็นตำนานที่มาจากสถานที่ที่แตกต่างกัน แต่ตำนานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า มังกรนั้น มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับน้ำ และเป็นที่นับถือบูชา และที่ระลึกของมนุษย์

พิธีกรรมในประเพณีเชิดมังกร

การเชิดมังกร คือการเล่นเต้นมังกรปลอมที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมา การเชิดมังกรมีสองแบบ คือเชิดในกลางวันและกลางคืน ต่างกันตรงที่มังกรที่เชิดในกลางคืนจะมีโคมไฟอยู่ข้างในตัวมังกร และมีสีสันที่สวยงามมากกว่า มังกรที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมทำด้วยไม้ไผ่ ปิดด้วยกระดาษสีหรือผ้าสี ลักษณะรูปร่างยาวเหมือนมังกร เวลาเชิดจะเกิดเป็นภาพเหมือนคลื่นใหญ่ในแม่น้ำหรือทะเล จึงเป็นสัญลักษณ์บอกพญามังกรว่า ถึงเวลาให้น้ำให้ฝนกับชาวบ้านได้แล้ว

ชนชาติจีนเป็นชนชาติที่มีแรงสร้างสรรค์อุดมสมบูรณ์ รวบรวมการแสดงเชิดมังกรทั้งประเทศของชนเผ่าต่าง ๆ ของชาวจีนแล้วพบได้ว่า มีรูปแบบหลากหลาย และมีลักษณะที่แตกต่างกัน ที่พบมากที่สุดคือ มังกรไฟ มังกรหญ้า มังกรรูปคน มังกรกระดาษ มังกรผ้า มังกรดอกไม้ มังกรแข่ง มังกรเทียน มังกรเมา มังกรไม้ไผ่ มังกรดอกบัว มังกรตั้ง มังกรไม้दान มังกรหัวโต เป็นต้น นับกว่าร้อยชนิด โดยทั่วไปแล้ว มังกรจะมี 7 ท่อน 9 ท่อน หรือ 13 ท่อน

วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในประเพณีเชิดมังกร

ประเพณีการเชิดมังกรได้สืบทอดกันมาจากอดีต และไม่ได้เป็นประเพณีท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว หากเป็นมรดกของชาติจีน ปัจจุบัน ในประเทศจีนที่มีชนเผ่าหลายชนเผ่า มังกรเป็นสัญลักษณ์ของชนชาติจีนส่วนรวม ประเพณีเชิดมังกรจึงได้รับความนิยมมากของชาวจีน จากประเพณีเชิดมังกร ได้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมจีนหลายด้าน เช่น

1. ประเทศจีนมีประวัติศาสตร์มายาวนานหลายพันปี
2. ประเทศจีนเป็นประเทศเกษตรกรรม มีความเชื่อในเรื่องน้ำเป็นอย่างยิ่ง
3. ประเทศจีนมีประเพณีที่สำคัญคือ วันตรุษจีน ซึ่งถือเป็นวันปีใหม่ของชาวจีน

(2)

ประเพณีเผาโคมมังกร (烧龙灯)

ความเป็นมาของประเพณีเผาโคมมังกรเมืองฉางหนิง

ประเพณี โคมมังกรเป็นประเพณีพื้นเมืองของเมืองฉางหนิง (长宁市) มณฑลเสฉวน (四川省) มังกรเป็นสัญลักษณ์ของประเทศจีน ชาวจีนทุกคนเป็นลูกหลานของมังกร หลายพันปีผ่านมา ชาวจีนภูมิใจในตัวมังกร และมีการสืบทอดวัฒนธรรมมังกรอย่างต่อเนื่อง เมืองฉางหนิงเป็นบ้านไม้ไผ่ของประเทศจีน ชาวบ้านบ้านไม้ไผ่ที่ขยันขันแข็งถือว่ามังกรเป็นสัญลักษณ์ที่มีความสิริมงคล ชาวบ้านใช้ไม้ไผ่สานโครงมังกร แล้วปิดด้วยกระดาษหนังที่มีความยืดหยุ่น กลายเป็นมังกรที่มีรูปร่างหลากหลาย เช่น มังกรไฟ มังกรทอง มังกรน้ำ มังกรมงคล เป็นต้น กิจกรรมเซดโคมมังกรและเผาโคมมังกร ในประเพณีโคมมังกรได้สร้างความสนุกสนานมากมายให้กับชาวบ้านฉางหนิงและนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศที่เดินทางมาเข้าร่วมประเพณี

พิธีกรรมในประเพณีเผาโคมมังกร

ประเพณีเผาโคมมังกรจะนิยมจัดขึ้นในวันขึ้น 14 - 15 ค่ำ เดือนอ้าย ซึ่งตรงกับเทศกาลโคมไฟ โดยมีกำหนดการดังต่อไปนี้

การเซ่นสรวงมังกร เป็นการเริ่มต้นของประเพณีโคมไฟมังกร และเป็นการเคารพบูชามังกรเพื่อเฝ้าปรารภนาให้มังกรคุ้มครองให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล ผลเก็บเกี่ยวอุดมสมบูรณ์ พิธีเซ่นสรวงมังกรจะตั้งแท่นเซ่นสรวงที่หนึ่ง จัดโต๊ะตัวหนึ่งไว้ที่ตรงกลาง และจัดหัวมังกรไว้บนโต๊ะ ข้างหลังมีธงมังกรเหลือง 8 ค้าง พิธีกรต้องสวมชุดนักบวชเต๋า และกล่าวว่า “天苍黄、地苍黄，竹海之都设祭坛。有请龙王来作客，风调雨顺保安康。千年竹都，源远流长。上承天恩，下承龙惠。代代繁衍，生生不息。值此盛世，风调雨顺，物阜年丰。新春之际，神龙降临，苍生有幸，万民欢腾。” ซึ่งมีความหมายประมาณว่า เมืองไม้ไผ่ฉางหนิง จัดแท่นเซ่นสรวงพญามังกรเสด็จมาเป็นแขกเมืองฉางหนิง เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลและชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข เมืองฉางหนิงมีประวัติยาวนาน ที่ได้รับบุญคุณจากสวรรค์และความกรุณาจากมังกร จึงมีการสืบทอดขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง ในวาระคติปีใหม่นี้ ขอพญามังกรโปรดให้เกียรติมาถึง จะเป็นความปลื้มปิติยินดีของอาณาประชาราษฎร์

ต่อจากนั้นมีการเขียนตาให้มังกร และพิธีกรกล่าวว่า มังกรตัวนี้ไม่ใช่มังกรในโลกมนุษย์ เป็นมังกรที่อยู่บนสวรรค์ วันนี้จะมาเที่ยวเมืองไม้ไผ่ ขณะเดียวกันเสียงกลองดังขึ้น มังกรทุกตัวแยกจากกัน บินว่อนรอบแท่นเซ่นสรวง แล้วทำการเคารพแท่นเซ่นสรวงพร้อมกันสามรอบ พิธีกรจะ

ชักชวนชาวบ้านเตรียมประทัดและพลุไว้จำนวนมาก เพื่อส่งมังกรของเมืองฉางหนิงบินสู่สวรรค์ กลายเป็นมังกรศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองชาวบ้าน

หลังการเช่นสรวงมังกรเสร็จจะเป็นกิจกรรมเซดโคมมังกร ตัวแทนของโคมมังกรแต่ละกลุ่มจะเดินรอบสนามหนึ่งรอบ เวลาผ่านเวทีจัดงานต้องทำการสวดศีปีใหม่ต่อประธานงาน ประเพณี โคมมังกร และมีการเซดมังกรและการแสดงอย่างอื่นที่สนุกสนานประกอบด้วย

หลังการแสดงต่าง ๆ จบลง ก็จะมีการเดินแห่โคมมังกรตามถนนในเมือง เพื่อแสดงให้เห็น วัฒนธรรมมังกรที่หลากหลาย

กิจกรรมที่ดึงดูดใจที่สุดคือการเผาโคมมังกรในตอนเย็น ซึ่งจะจุดในเวลาประมาณ 1 ทุ่ม ชาวบ้านมีความเชื่อว่า เปลวไฟพุ่งยิ่งสูง มังกรก็จะกระโดดยิ่งสูง ปีนั้นก็จะเก็บเกี่ยวอุดมสมบูรณ์ เปลวไฟยิ่งสว่าง คนที่เซดมังกรก็จะยิ่งโชคดี มังมีศรีสุข จุดประทัดยิ่งมาก เงินทองก็จะไหลเข้ามายิ่ง มาก

ขั้นตอนสุดท้ายของประเพณี โคมมังกรคือส่งมังกร เวลาประมาณ 2 ทุ่ม คนที่เซดมังกรที่ เหนื่อยทั้งวันจึงได้มีโอกาสถอนหายใจพักผ่อน ในเวลานี้ พวกเขาจะนำโคมไฟมังกรที่เผาจนเหลือ แต่โครงไม้ไฟไปที่ริมแม่น้ำ แล้วจุดเทียนและรูป จุดไฟเผาโครงมังกรให้หมดสิ้น ก็นับว่าเป็นการ ส่งมังกรไปสู่สวรรค์ และคนเซดมังกรมักจะเก็บของมีค่าที่อยู่บนหัวมังกรไว้ หรือส่งให้เพื่อนมิตร ญาติพี่น้อง แขนงในบ้านเพื่อความสิริมงคล

วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในประเพณีเซดมังกร

ประเพณี โคมมังกรของเมืองฉางหนิง มีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน และได้กลายเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมแห่งเมืองฉางหนิง ไม่เพียงเป็นประเพณีที่เสริมสร้างความสามัคคีของชาวบ้าน ยังได้ ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศให้เดินทางมาที่เมืองฉางหนิง เพื่อชมการแสดงโคมมังกรที่ สนุกสนาน ประเพณีเผาโคมมังกรที่เป็นประเพณีท้องถิ่นนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำชาติ จีนด้วย เช่น เทศกาลโคมไฟ การบูชามังกร การเป็นประเทศเกษตรกรรม นับถือศาสนาเต๋า เป็นต้น

(3)

ประเพณีวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่ (二月二)

วันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่ ชาวบ้านเรียกว่าวันมังกรเงยศีรษะ เทศกาลมังกรฤดูใบไม้ผลิ หรือว่า เทศกาลมังกรเขียว เป็นวันสำคัญของสังคมเกษตรกรรมในความเชื่อของชาวจีน

ความเป็นมาของประเพณีวันขึ้นสองค่ำเดือนยี่

สำหรับความเป็นมาของประเพณีวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่นั้น จะมีกล่าวกันมาสองด้าน หนึ่งคือ ความเป็นมาด้านวัฒนธรรม สองคือ ความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์ สำหรับความเป็นมาด้านวัฒนธรรมนั้น ชาวจีนมีการกล่าวว่า

民谚曰：“二月二，龙抬头。”农历二月初二前后是廿四节气之一的惊蛰。据说经过冬眠的龙，到了这一天，就被隆隆的春雷惊醒，便抬头而起。所以古人称农历二月初二为春龙节，又叫龙头节或青龙节。故这一天人们便到江河水畔祭龙神。《中华全国风俗志·寿春岁时记》云：“二月初二日，焚香水畔，以祭龙神。”人所共知，龙是中华民族自古以来信仰的图腾。所以我们自豪地宣称：炎黄子孙是龙的传人。千百年来，人们把龙视为带神秘色彩的吉祥物。“二月二”是龙抬头的日子，就自然而然地成为民间一个重要节日了，许多习俗也多与龙有关。实际上“二月二，龙抬头”此说和古代天文学有关。中国古代用二十八宿来表示日月星辰在天空的位置和判断季节。二十八宿中的角、亢、氐、房、心、尾、箕七宿组成一个完整的龙形星座、角宿恰似龙的角。每到二月春风以后，黄昏时龙角星就从东方地平线上出现，故称“龙抬头”。(“ประเพณีเกี่ยวกับมังกร” ม.ป.ป. : ออนไลน์)

ซึ่งในกลุ่มชาวจีนมีการกล่าวกันว่า วันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่ มังกรเงยศีรษะ เนื่องจากวันขึ้นสองค่ำเดือนยี่จะใกล้กับหนึ่งในฤดูกาลสี่สิบสองของจีน คือ จิงเจ้อ หรือสัตว์ที่ตื่นจากฤดูกาลจำศีล มังกรจะตื่นจากการจำศีลในวันนี้ ดังนั้น วันขึ้นสองค่ำเดือนยี่ยังเรียกว่าเทศกาลมังกรฤดูใบไม้ผลิ ชาวบ้านจะพากันไปบูชามังกรที่ริมแม่น้ำลำธาร และตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ชาวจีนจะเรียกตัวเองเป็นลูกหลานมังกรอย่างภาคภูมิใจ วันขึ้นสองค่ำเดือนยี่เป็นวันที่มังกรเงยศีรษะ ดังนั้นจึงกลายเป็นวันสำคัญในกลุ่มชาวจีน และมีประเพณีหลายประเพณีสัมพันธ์กับมังกร

ส่วนในด้านประวัติศาสตร์ ชาวจีนจะมีตำนานเรื่องเล่าขานกล่าวกันว่า

二月二春龙节由来已久。二月二祭龙神，民间还有个传说。很久以前，陕西关中大旱，连年无雨。在临潼骊山之东的马额塬上有个小山村，村里有个小伙子叫水生。他见天旱，便设法四处找水。一天，他在百里外的塬头村，听一位老伯讲了这样的话：“关中天旱之事，玉帝早就知晓。曾命东海龙王的孙子前去播雨。可这小龙到了关中却一头窜到龙河里，把播雨大事给忘了。”水生问：“如何制服它呢？”老伯说：“必须弄到一根降

龙木才行。”水生经过千辛万苦，终于找到了降龙木，制服了小龙。只见小龙抬头腾空而起，直冲九霄，霎时乌云翻滚，雷声大作，哗哗地下起了大雨。为了纪念这“龙抬头”的日子，人们规定每年农历二月二为“春龙节”。留下许多风俗。

(“ประเพณีเกี่ยวกับมังกร” ม.ป.ป. : ออนไลน์)

เทศกาลมังกรฤดูใบไม้ผลิในวันขึ้นสองค่ำเดือนยี่มีประวัติมายาวนาน ในกลุ่มชาวจีนมีตำนานเรื่องเล่าที่กล่าวถึงที่มาของการบูชามังกรว่า นานมาแล้ว ที่มณฑลส่านซี (陝西) แห่งแล้งมาก ฝนไม่ตกหลายปี ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านยากลำบากมาก มีชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อ สู่เซิง พยายามหาน้ำทุกที่ วันหนึ่ง เขาเจอผู้เฒ่าคนหนึ่ง และผู้เฒ่าคนนั้นเล่าให้ฟังว่า ที่ส่านซีแห่งแล้ง เง็กเซียนฮ่องเต้ท่านได้รับรู้ตั้งนานแล้ว แล้วได้สั่งหลานของพญามังกรประจำทะเลตงไห่ไปให้น้ำให้ฝนแก่ชาวบ้าน แต่มังกรตัวนั้นพอมมาถึงส่านซีก็ลืมเรื่องให้น้ำให้ฝนแล้ว สู่เซิงจึงถามผู้เฒ่าว่า แล้วต้องทำอย่างไรถึงจะกำจัดมังกรตัวนั้นได้ ผู้เฒ่าบอกว่า ต้องมีไม้กำจัดมังกร จึงจะควบคุมมันได้ สู่เซิงจึงไปหาไม้กำจัดมังกรอย่างที่คุณเฒ่าเล่าให้ฟัง สู่เซิงได้ผ่านอุปสรรคมากมายจะได้ไม้กำจัดมังกรมา และได้สั่งสอนมังกรให้น้ำให้ฝนกับชาวบ้าน เพื่อระลึกถึงวันที่มังกรต้นมาให้น้ำให้ฝนวันนี้ ชาวบ้านจึงกำหนดว่าวันขึ้นสองค่ำเดือนยี่ของทุกปี เป็นเทศกาลมังกรฤดูใบไม้ผลิ และมีกิจกรรมหลากหลายในวันนี้สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

พิธีกรรมในประเพณีวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่

ในวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่ ชาวบ้านจะรอยจี๊ดเจ้าภู่านบนพื้นเป็นรูปร่างคดเคี้ยวเรียวยาวเหมือนมังกรจากบ่อน้ำนอกบ้านเข้าไปในห้องครัว เรียกว่าพามังกรเข้าบ้าน เป็นพิธีกรรมที่พามังกรมาแมลง ไม้ให้แมลงต่าง ๆ เข้ามาทำร้ายการเกษตร และพามังกรเข้าบ้าน ยังเป็นพิธีกรรมขอฝนที่สำคัญด้วย ชาวบ้านพามังกรเข้าบ้านก็เฝ้าปรารภนามังกรคุ้มครองให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ผลเก็บเกี่ยวอุดมสมบูรณ์ (อินทเวทย์. 2547 : 65)

นอกจากนี้ยังมีการเน้นอาหารการกินในวันขึ้นสองค่ำเดือนยี่ด้วย เช่น ในวันนี้ต้องกินบะหมี่ ขนมหกรอบแห้งฤดูใบไม้ผลิ เนื้อห้วหมู เป็นต้น แต่ละท้องถิ่นจะมีอาหารการกินที่แตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วจะขึ้นชื่อด้วยคำว่า หลง ซึ่งแปลว่า มังกร เช่น เกี้ยว เรียกว่า หลงเออร์ (หมู่มังกร) ขนมหกรอบ เรียกว่า หลงหลิง (เกล็ดมังกร) บะหมี่ เรียกว่า หลงชวี (หนวดเครามังกร) บัวลอย เรียกว่า หลงหยั่น (ดวงตามังกร) เป็นต้น

พิธีกรรมที่กล่าวมาดังกล่าวนี้เป็นพิธีกรรมทั่วไปของประเพณีวันขึ้นสองค่ำเดือนยี่ ในแต่ละท้องถิ่นแล้วยังมีรูปแบบการปฏิบัติพิธีกรรมที่หลากหลายและมีเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่น เมืองเหวินซาง มณฑลซานตง (山东省汶上县) จะนับวันขึ้นสองค่ำเดือนยี่เป็นเทศกาลใหญ่หลังจากวันตรุษจีน ในวันนี้จะมีการจัดงานวัดที่มีชื่อเสียงทั่วโลก เป็นงานแลกเปลี่ยนสินค้าและสัตว์นานาชนิด นอกจากนี้ยังมีประเพณีกินถั่วต่าง ๆ เนื่องจากภาคเหนือมีการปลูกพืชประเภทถั่วจำนวนมาก ส่วนที่มณฑลซานซี (山西) จะนิยมตัดผมในวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่ ซึ่งที่กล่าวกันว่าเป็นวันที่มังกรเสยศีรษะ การตัดผมวันนี้จะช่วยขับไล่โชคร้าย ต้อนรับปีใหม่

วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในประเพณีวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่

ชาวบ้านเชื่อกันว่ามังกรที่ให้น้ำฝนจะตื่นมาในวันขึ้นสองค่ำ เดือนยี่ ซึ่งจะอยู่ระหว่างเปลี่ยนแปลงดินฟ้าอากาศ จึงเชื่อกันว่ามังกรจะเสยศีรษะขึ้นเพื่อเตรียมตัวขึ้นสู่สวรรค์ ในต้นฤดูใบไม้ผลิ ถ้าไม่มีฝนตกจะส่งผลเสียต่อการเก็บเกี่ยวของทั้งปี จึงมีสุภาษิตกล่าวว่า ฝนในฤดูใบไม้ผลิแพงเทียบเท่าน้ำมัน (春雨贵如油) ดังนั้น มังกรจะขึ้นไปสวรรค์ให้ฝนตกเมื่อไหร่ จึงเป็นเรื่องใหญ่ที่ชาวบ้านให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงแสดงให้เห็นว่า ชาวจีนให้ความสำคัญกับน้ำฝนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากประเทศจีนเป็นประเทศเกษตรกรรม นอกจากนี้ ชาวจีนยังมีกำหนด 24 ฤดูกาล หรือ 24 เจียชี่ (节气) ตามประสบการณ์ที่ได้จากการเพาะปลูก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ มีส่วนช่วยต่อการเพาะปลูก จึงมีความสำคัญยิ่งต่อประเทศจีนที่เป็นประเทศเกษตรกรรม และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวจีนทั่วไป

(4)

ประเพณีแข่งเรือมังกร (赛龙舟)

การแข่งขันเรือมังกรเป็นกิจกรรมสำคัญประการหนึ่งในเทศกาลวันไหว้ขงจื๊อ ซึ่งตรงกับวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 เป็นกิจกรรมที่นิยมมากในภาคใต้ของประเทศไทย เนื่องจากมีแม่น้ำลำคลองที่กว้างใหญ่ มีน้ำอุดมสมบูรณ์

ความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือมังกร

การแข่งขันเรือมังกรนั้นเริ่มต้นจากการแข่งเรือพายหรือพายเรือในสมัยยุคดึกดำบรรพ์ ต่อมาการแข่งขันเรือมังกรสืบทอดมาเป็นกีฬาพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่เล่นบนน้ำที่มีประวัติยาวนานนับกว่าสองพันปี ส่วนมากแล้วจะจัดขึ้นในเทศกาลต่าง ๆ หรือในวันมงคล

เป็นการแข่งขันที่มีหลายคนร่วมกันแข่งขัน และมีตำนานเล่าขานว่า การแข่งเรือมังกรเป็นการระลึกถึงกวีวีหยวน ซึ่งท่านกระโดดน้ำตาย นอกจากนี้ ยังมีตำนานกล่าวว่า

传说，很久以前，西岸没有河流，只有一条又小又脏的水沟。一天，有个打鱼人在水沟里网住了一条小蛇。这条小蛇十分奇特，尾部有九片闪耀的鳞片。当鱼人把手触向鳞片时，蛇眼里闪着乞求的光芒，十分可怜。渔人顿生恻隐之心，抚了一下它的鳞片，就把它放回了水沟。谁知那九片鳞忽然落了，小蛇长身而舞，化为一条小龙。原来，它是一条上天的神龙，因触犯了天条，受玉皇大帝处罚，变成这模样，它的尾巴上被加了九把锁—就是小蛇尾上的九片闪耀的鳞。玉皇曾言：“这锁要打开，除非得到人的阳气。”刚才渔人无意中竟打开了小龙身上的千年枷锁。小龙为了感谢渔人，在水沟里不停地翻动，并从口里不停的喷出水来，灌注在小水沟里。慢慢地，小水沟变成了大河（也就是现在的西岸河），河水为西岸带来了五谷丰登。为了纪念这条神龙，人们把沿河的村子称为龙头寨，上龙首等村。在神龙升天这一天，也就是端午节举行赛龙舟，以示庆贺。（“แข่งเรือมังกร” ม.ป.ป.: ออนไลน์)

ตำนานดังกล่าวนี้มีความว่า นานมาแล้ว ซืออัน (ชื่อสถานที่แห่งหนึ่ง) เป็นพื้นที่แห้งแล้งมาก ไม่มีแม่น้ำ มีแต่ลำคลองสายหนึ่งที่แห้งและเหม็น วันหนึ่ง มีชาวนาคนหนึ่งได้จับงูเล็กตัวหนึ่งในลำคลองนี้ แต่งูเล็กตัวนี้แปลกมาก ตรงหางมีเกล็ดสีส้มสวยงาม 9 แผ่น เมื่อชาวนาเอื้อมมือไปจับเกล็ด สายตาของงูเล็กก็แสดงออกถึงความขอร้อง เป็นสายตาที่น่าสงสารเวทนามาก ชาวนาสะเทือนใจในทันใดนั้น ลูบเกล็ดของงูเล็ก แล้วก็ปล่อยงูกลับไปอยู่ในลำคลอง แต่คาดไม่ถึงว่าเกล็ด 9 แผ่นนั้นร่วงลงในวูบเดียว งูเล็กกลายเป็นมังกรตัวเล็กตัวหนึ่งในความจริงแล้ว งูเล็กตัวนี้เป็นมังกรที่อยู่บนท้องฟ้า เนื่องจากทำผิดกฎเกณฑ์ของสวรรค์ จึงถูกเง็กเซียนฮ่องเต้ลงโทษมาเป็นงูเล็กอยู่ในลำคลองที่แห้งและเหม็น เกล็ดที่สวยงามบนหางของงูเล็กนั้น ที่จริงแล้วเป็นแม่กุกุแฉ 9 ตัวที่ลือลไว้เพื่อไม่ให้งูเล็กกลับไปเป็นมังกรอีก เง็กเซียนฮ่องเต้เคยบอกว่า มีแต่คนที่มีชีวิตสัมผัสกับแม่กุกุแฉนั้น จึงจะเปิดได้ ชาวนาได้สัมผัสกุกุแฉโดยไม่ได้ตั้งใจ จึงเปิดกุกุแฉที่ลือลมังกรเล็กมาเป็นเวลานานนับพันปี เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณของชาวนา มังกรเล็กจึงเริ่มเดินในลำคลอง และพุ่งน้ำออกมาจากปากลงในลำคลอง ลำคลองที่แห้งและเหม็นในเดิกลายเป็นแม่น้ำใหญ่สายหนึ่ง น้ำในแม่น้ำได้ทำให้พื้นที่นี้อุดมสมบูรณ์ขึ้น สามารถปลูกพืชผลอย่างมากมาย ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพื่อเป็นการระลึกถึงมังกรตัวนี้ ชาวบ้านได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านตามสองฝั่งของแม่น้ำเป็นชื่อ หมู่บ้านหัว

มังกร หมู่บ้านหางมังกร เป็นต้น และวันที่มังกรได้กลับไปสู่ท้องฟ้าวันนี้ ได้แก่วันสารทขนมจ่าง ซึ่งมีการแข่งเรือมังกร เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองและเป็นการขอบคุณและระลึกถึงบุญคุณของมังกรที่ได้สร้างแม่น้ำใหญ่ให้กับชาวบ้าน

ยिन เหว่ย (2547 : 67) ได้กล่าวถึงนิทานอีกเรื่องหนึ่งในกลุ่มชนเผ่าเมี่ยวที่เกี่ยวข้องที่มาของการแข่งเรือมังกร โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

นานมาแล้ว มีพญามังกรตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในแม่น้ำสายหนึ่งที่อำเภอดยเถียง มณฑลกุ้ยโจว วันหนึ่ง พญามังกรจับลูกชายของชาวประมงคนหนึ่งมากิน ชาวประมงจึงคิดแก้แค้นให้ลูกชาย โดยวางเพลิงเผาถ้ำที่พญามังกรอาศัยอยู่ พญามังกรถูกเผาตายทั้งเป็น ศพของมังกรลอยอยู่บนแม่น้ำ ชาวบ้านพากันแบ่งเนื้อมังกรมากิน ในคืนนั้น ชาวบ้านได้ฝันถึงพญามังกรตัวนั้น พญามังกรขอรื่องว่า ข้าตายแล้ว ได้ซัดเซยชีวิตของลูกชายชาวประมง แต่ขอให้ชาวบ้านทำเรือด้วยไม้ตามรูปร่างของข้า เล่นบนแม่น้ำเหมือนเมื่อก่อนที่ข้าเล่นบนน้ำ ถ้าพวกเขาทำตามอย่างนี้ ข้าจะให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล รับรองพวกเขาจะมีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้นชาวบ้านจึงทำเรือไม้ขึ้น หัวเรือทำเป็นรูปหัวมังกร หางเรือเป็นหางหงส์ ตรงกลางเป็นที่ว่างสำหรับคนนั่ง และพายเรือ แข่งเรือบนน้ำ สืบทอดกันต่อมาจนกลายเป็นประเพณีอย่างหนึ่ง และมีพิธีเช่นไหว้และข้อห้ามหลายประการเกิดขึ้นมาด้วย

ถึงแม้ว่าจะมีตำนานที่มาของประเพณีการแข่งขันเรือมังกรที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองตำนานนี้ได้แสดงให้เห็นประเพณีการแข่งขันเรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับน้ำ การแข่งเรือมังกรจึงนับเป็นวิธีหนึ่งในการขอฝน ด้วยชาวบ้านมีความเชื่อว่ามังกรนั้น จะให้น้ำกับมนุษย์ พร้อมให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์

พิธีกรรมในประเพณีแข่งเรือมังกร

ก่อนการแข่งขันเรือ จะต้องมีการเซ่นไหว้บูชาหัวมังกร และให้ผู้พายเรือหรือนักกีฬาผูกค้ายสีแดงไว้ที่หัวมังกรเพื่อเป็นความสิริมงคล พิธีกรรมมีการอ่านบทสวด และเขียนตาให้กับมังกรนอกจากนี้ ในวันประเพณีแข่งเรือมังกรยังนิยมกินขนมจ่างด้วย

ส่วนเรือมังกรที่ใช้ในการแข่งขันจะมีขนาดที่แตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละชนเผ่า ส่วนมากแล้วชนเผ่าอันจะจัดการแข่งขันเรือมังกรในเทศกาลวันไหว้ขนมจ่าง เรือมังกรก็หมายถึงเรือยาวที่มีรูปร่างคล้ายคลึงกับมังกร โดยมีความยาวสั้นไม่เท่ากัน และมีสมาชิกประมาณ 20-30 คนนั่งในเรือมังกร ซึ่งแบ่งเป็นสองฝั่ง แต่ละคนจะพายเรืออย่างเต็มที่ และมักจะมีสมาชิกคนหนึ่งยืนถือธงอยู่ที่หัวเรือเพื่อควบคุมเรือ และมีสมาชิกอีกคนหนึ่งอยู่ที่ท้ายเรือตีกลองเพื่อให้กำลังใจกับสมาชิก กติกาในการแข่งขันเรือมังกรคือออกเดินทางจากจุดเดียวกันเรือของใครไปถึงจุดหมายก่อนเรื่อนั้นจึงชนะ

วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นจากประเพณีแข่งเรือมังกร

จากความเป็นมาของประเพณีแข่งเรือมังกรนั้น จะเห็นได้ว่า การแข่งเรือมังกร ไม่เพียงแต่เป็นกีฬาพื้นบ้านอย่างเดียว หากได้แสดงออกความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวและความรักชาติของประชาชน และการให้ความสำคัญกับน้ำของประชาชน นอกจากนี้ เรือยังเป็นยานพาหนะอันสำคัญในสมัยที่ยังไม่มีรถยนต์ การแข่งเรือมังกรยังสะท้อนให้เห็นว่าในสมัยก่อนชาวจีนจะนิยมใช้เรือในการเดินทาง

(5)

วัดพญามังกร (龙王庙)

ชาวจีนมีความเชื่อในมังกรมาก เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ละเมิดลบลู่ไม่ได้ จึงมีการสร้างวัดมังกรทั่วประเทศเพื่อบูชาพญามังกร และเป็นสถานที่สำคัญในการจัดกิจกรรมของฝน

ประเพณีการสร้างวัดพญามังกรเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับมังกรที่สัมพันธ์กับศาสนา ซึ่งมีสองประเภท คือศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธ

ศาสนาเต๋าคือศาสนาดั้งเดิมของประเทศจีน มีการเกิดขึ้นจากความเชื่อดั้งเดิม รวบรวมความเชื่อด้านไสยศาสตร์ การบูชาธรรมชาติ การบูชาสรรพสัตว์และความเชื่อเทพเจ้า กลายเป็นศาสนาที่มีระบบในตัวของชาวจีน ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก จางเต๋อหลิงได้ก่อตั้งศาสนาเต๋านับถือเหล่าจื้อเป็นบรมครูของลัทธิเต๋อ ใช้หนังสือห้าพันคำของเหล่าจื้อเป็นคัมภีร์สำคัญในการเผยแพร่ศาสนาเต๋อ พัฒนาให้เป็นศาสนาที่มีศีลและข้อปฏิบัติที่มีระบบ ตั้งแต่ลัทธิเต๋อเริ่มเกิดขึ้นก็ได้ผูกพันกับมังกร ศาสนาเต๋อได้สืบทอดความเชื่อการขี้มังกรท่องสี่มหาสมุทร ขี้มังกรคู่สวรรค์ และมังกรเป็นผู้เชื่อมโยงฟ้าดิน นักลัทธิเต๋อมีความคิดเห็นว่า มังกรมีที่มาจากงู และมีการกล่าวว่า งูกลายเป็นมังกรไม่ได้เพราะว่าตัวงูได้เปลี่ยนแปลงไป หากมาจากความเชื่อบูชาธรรมชาติของมนุษย์

บทบาทสำคัญของมังกรในศาสนาเต๋าคือช่วยนักบวชเต๋อขึ้นสู่สวรรค์และลงสู่เมฆอบาลาเชื่อมต่อกับสวรรค์และภูผา มังกรนับเป็นหนึ่งในสามกึ่ง (อีกสองกึ่งคือ เสือ กับ กวาง) ของนักบวชเต๋อ และมีตำนานกล่าวว่า นักบวชเต๋อที่มีอิทธิฤทธิ์พิเศษหรือจักรพรรดิยังสามารถเรียกมังกรมาหาหรือขับไล่มังกรได้

ความเชื่อในมังกรเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มาจากการบูชาธรรมชาติ มังกรในศาสนาเต๋อจึงยังเป็นเอกลักษณ์ของจีน สอดคล้องกับความเชื่อของชาวจีน มังกรไม่เพียงสามารถให้

น้ำให้ฝน ยังสามารถดับเพลิง ชาวจีนในการขอฝนยังสามารถขออย่างอื่นไปด้วย เช่น ขอให้ยูเอ็นเป็นสุข อายุยืนยาว สุขภาพแข็งแรง ได้ตำแหน่งงานที่ดี เป็นต้น

ศาสนาพุทธแพร่หลายเข้ามาในประเทศจีนประมาณปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตก และเจริญรุ่งเรืองในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ ทำให้มังกรได้สัมพันธ์กับศาสนาพุทธ จากมังกรที่เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นพญามังกรที่เป็นมนุษย์ (龙王) ในกระบวนการเผยแพรศาสนาพุทธ เพื่อให้ศาสนาพุทธสามารถมีการแพร่หลายในประเทศจีน จึงมีการปรับตัวศาสนาพุทธให้เข้ากับวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศจีน ได้รวบรวมความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน ในศาสนาพุทธ มีสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่ชื่อ Naga มีลำตัวยาว ไม่มีขา เป็นเจ้าแห่งน้ำ Naga คือ งูใหญ่ที่อยู่ในเขตเอเชียตะวันตก แต่ในศาสนาพุทธ Naga คือ ผู้รักษาพระพุทธรูป และ Naga สามารถให้น้ำให้ฝน สร้างแม่น้ำ ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่โลกมนุษย์ ดังนั้นจึงมีลักษณะเหมือนมังกรในความเชื่อของชาวจีน ฐานะเจ้าชาย Naga ก็สอดคล้องกับจักรพรรดิจีนบูชามังกร ดังนั้น ในการแปลคัมภีร์ศาสนาพุทธ จึงได้แปลคำว่า Naga เป็น มังกร (龙) ชาวจีนนับถือบูชามังกรมาช้านาน จึงได้นับถือมังกรในศาสนาพุทธด้วย และได้อธิบาย Naga ในศาสนาพุทธเป็นพญามังกรของจีน และได้มีตำนานพระราชวังมังกรใต้น้ำเกิดขึ้น

ดังนั้น มังกรในศาสนาพุทธก็คือพญานาค (Nagaraja)

ความสัมพันธ์ระหว่างพญามังกร (龙王) ของจีนกับศาสนาพุทธยังมีข้อถกเถียงกันในวงการวิชาการ โดยมีสองความคิดเห็น บางคนเชื่อว่า การนับถือพญามังกร (龙王) ของชาวจีนได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธที่แพร่หลายเข้ามาจากอินเดีย เหตุผลว่าในความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนในมังกรแล้ว ไม่มีการบูชาพญามังกร ก่อนสมัยราชวงศ์ฮั่น ในความเชื่อชาวจีนมีแต่ 龙神 ไม่มี 龙王 หลังสมัยราชวงศ์สุ่ย-ถัง ศาสนาพุทธได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางในประเทศจีน ความเชื่อในพญามังกรก็แพร่หลายในทั่วประเทศจีน

อีกความคิดเห็นว่า มังกรในศาสนาพุทธมีที่มาจากมังกรในจีน ชาวอินเดียได้นำไปผลิตซ้ำ จึงกลายเป็นพญามังกร แล้วเมื่อศาสนาพุทธได้รับการเผยแพรมาทางตะวันออก ความเชื่อในพญามังกรก็ได้กลับมาที่ประเทศจีน โดยมีเหตุผลว่า

1) วัฒนธรรมบูชามังกรของประเทศจีนมีประวัติมาช้านาน เครื่องปั้นรูปมังกรที่ถูกขุดค้นออกมาจากหมู่บ้าน โบราณหมู่บ้านจาไห่ เมืองฟูซิน มณฑลเหอหลิน ได้เป็นหลักฐานในการกำหนดเวลาเริ่มต้นของการกำเนิดของมังกร ซึ่งห่างจากปัจจุบันประมาณ 8,000 ปี นอกจากนี้ ยังมีเครื่องเคลือบดินเผาหลายมังกรที่ขุดค้นจากพื้นที่ต้าชิงหลง เมืองกู่อ้าวอันฉี มณฑลมองโกเลียใน ที่มีประวัติศาสตร์ประมาณ 7,000 – 8,000 ปี เครื่องเคลือบสีลวดลายมังกรที่ขุดค้นจากหมู่บ้านโซ่วหลิง เมืองป่าวจิน มณฑลส่านซี ที่มีประวัติศาสตร์ประมาณ 7,000 ปี เป็นต้น ได้แสดงให้เห็นว่าการ

บูชามังกรของชาวจีนมีประวัติศาสตร์ยาวนานมาถึง 7,000 กว่าปี และมีการแพร่หลายมากในจีน ความเชื่อมังกร เป็นความเชื่อดั้งเดิม ไม่ใช่ความเชื่อจากต่างประเทศ

2) ตามข้อมูลเกี่ยวกับมังกรที่เก่าที่สุดของอินเดียที่ได้พบเห็นในปัจจุบัน คือภาพจิตรกรรมฝาผนัง พญามังกรกับวงศ์ตระกูล ก่อนคริสต์ศักราช 1 ศตวรรษ และ วงศ์ตระกูลพญามังกรราบคันโพธิ์ ในช่วงต้นคริสต์ศักราช ซึ่งมีประวัติน้อยกว่ารูปปั้นมังกรหมู่บ้านจาไห้ประมาณ 5,000 ปี

3) ในด้านบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร จากข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน ที่อินเดียมีประวัติการบันทึกอักษรเกี่ยวกับมังกรประมาณ 1,800 ปี แต่ที่เมืองจีนมีการบันทึกก่อนอินเดีย อักษรจารึกบนกระดูกสัตว์ในราชวงศ์ซางก็มีอักษร 龙 และเรื่องราวเกี่ยวกับการบูชามังกรไม่น้อย แสดงว่าการบูชามังกรของจีนมีการแพร่หลายทั่วประเทศเมื่อ 3,500 ปีที่แล้ว

4) มังกร ในความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน จะมีลักษณะส่วนใหญ่มาจากงู มังกรของอินเดียก็เหมือนกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับงู นอกจากนี้มังกรของจีนยังมีลักษณะของสัตว์อื่น เช่น ม้า วัว ปลา กวาง เป็นต้น

ไม่ว่ามังกรของจีนมีความสัมพันธ์กับศาสนาพุทธอย่างไรก็ตาม ศาสนาพุทธได้ส่งผลต่อมังกรของจีน ไม่น้อย ศิลปะทางศาสนาพุทธของอินเดียเข้ามาประเทศจีน ได้ส่งอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ของมังกรจีนไม่น้อย ในกระบวนการวิวัฒนาการของมังกรจากสมันชั้นถึงสมัยช่ง มังกรได้รับอิทธิพลจากศิลปะศาสนาพุทธไม่น้อย เช่น มังกรในภาพจิตรกรรมฝาผนังคันทวน ที่มีลักษณะสุขุมเยือกเย็นเหมือนพระโพธิสัตว์ในศาสนาพุทธ

สามารถกล่าวได้ว่า พญามังกรเป็นผลผลิตผสมของศาสนาพุทธและศาสนาเต๋า การเผยแพร่และการบูชามังกรของศาสนาพุทธและศาสนาเต๋า ได้กระตุ้นประชาชนบูชามังกร มังกรในความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นเทวดาในความเชื่อของประชาชน พญามังกรปรากฏตัวทั่วประเทศจีน จักรพรรดิจีนยิ่งให้ความสนใจต่อมังกร จากการยกย่องของจักรพรรดิ ทำให้มังกรมีฐานะสูงขึ้นไปในวัฒนธรรมจีน มังกรมักจะปรากฏในรูปแบบศิลปกรรมหรือสถาปัตยกรรม ส่วนในความเชื่อของชาวจีน มังกรเป็นสัตว์สูงสุดนอกเหนือจากศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธ วัดมังกร หรือ วัดพญามังกร ได้พบเห็นทั่วประเทศโดยเฉพาะภาคใต้ของจีน (“พญามังกร” ม.ป.ป. : ออนไลน์)

สำหรับประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกรของจีน จากการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ประเพณีและความเชื่อเกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับน้ำ เช่น ประเพณีเกี่ยวข้องกับพญานาคที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ มี ประเพณีบั้งไฟพญานาค ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแข่งเรือ เป็นต้น ประเพณีเกี่ยวข้องกับมังกรที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ มี ประเพณีเชิดมังกร ประเพณีขอฝนเดือนยี่ ประเพณีเผาโคมมังกร ประเพณีแข่งเรือมังกร เป็นต้น ประเทศไทยและประเทศจีนต่างเป็นประเทศเกษตรกรรม ดังนั้น ชีวิตความเป็นอยู่

ของชาวบ้านจึงสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับน้ำและฝนมาก ซึ่งน้ำและฝนจะสามารถช่วยการเพาะปลูกผลทางเกษตรได้ เพื่อดำเนินชีวิต พญานาคกับมังกร ต่างเป็นเหมือนเทวดาของชาวบ้านทั้งสองประเทศ จึงมีความสำคัญมากเกี่ยวกับน้ำ จึงเกิดประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ตามมา

นอกจากนี้ ยังมีประเพณีที่สัมพันธ์กับศาสนาด้วย เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีบวชนาค ที่เกี่ยวกับพญานาคของไทย เป็นต้น ด้วยประเทศไทยเป็นประเทศศาสนาพุทธ ส่วนในประเทศจีน ประเพณีที่สัมพันธ์กับศาสนาพุทธที่เกี่ยวข้องกับมังกรไม่ค่อยได้พบเห็นนอกเหนือจากวัดมังกรหรือศิลปกรรมในวัดพุทธและอารามเต๋า เนื่องจากความเชื่อทางด้านศาสนาของเมืองจีนที่แตกต่างกันและไม่เป็นระบบอย่างเมืองไทย

4.3 ลักษณะร่วมและความแตกต่างระหว่างประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคของไทยและมังกรของจีน

4.3.1 ลักษณะร่วมและระหว่างประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกรสัมพันธ์กับธรรมชาติ น้ำและไฟ

ชาวไทยและชาวจีนมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกรสัมพันธ์กับธรรมชาติ เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ แข่งเรือบวชนาค แข่งเรือมังกร เป็นประเพณีที่สัมพันธ์กับน้ำ และประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีโคมไฟมังกร เป็นประเพณีที่สัมพันธ์กับไฟ

ชาวไทยมีความเชื่อว่า พญานาคมีที่อยู่อาศัยอยู่ในน้ำหรือเมืองบาดาล พญานาคเป็นผู้ให้น้ำฝนและเป็นผู้สร้างแม่น้ำ โดยเฉพาะทางภาคอีสานของประเทศไทย ซึ่งเป็นเขตที่ราบสูงที่แห้งแล้ง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยภาคอีสานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะธรรมชาติจะเอื้อความอุดมสมบูรณ์ให้กับชาวไทย ชาวไทยจึงมีประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ นานาที่สัมพันธ์กับธรรมชาติเกิดขึ้นและสืบทอดต่อไป

ส่วนชาวจีนก็มีความเชื่อว่ามังกรเป็นเทวดาผู้กำหนดให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล สามารถให้ความอุดมสมบูรณ์ต่อพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทั้งยังเป็นสัตว์มงคลที่ชาวจีนนับถือมายาวนานตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ชาวจีนก็เชื่อว่ามังกรเป็นสัตว์ที่อำนาจความอุดมสมบูรณ์ต่าง ๆ ให้กับโลกมนุษย์ เป็นผู้บันดาลให้น้ำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลในการช่วยทำการเกษตร และมังกรเป็นหัวหน้าของสรรพสัตว์ทั้งหลาย จึงสามารถควบคุมและจำกัดแมลงที่เป็นภัยได้ ไม่ให้ทำร้ายธัญญาพืช ประเพณีที่สัมพันธ์กับธรรมชาติที่เกี่ยวกับมังกรจึงมีการเกิดขึ้นตามความเชื่อต่าง ๆ

การที่ไทย-จีนสองชาติมีความเชื่อคล้ายคลึงกันดังกล่าวนี้ เนื่องจากว่าประเทศไทยและประเทศจีนทั้งสองประเทศเป็นประเทศเกษตรกรรม จึงให้ความสำคัญกับน้ำเป็นอย่างยิ่ง พญานาคและมังกรมีการกำเนิดและลักษณะต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับน้ำอย่างใกล้ชิด และด้วยลักษณะที่แปลกประหลาดของสัตว์สองชนิดนี้ ชาวไทยและชาวจีนจึงมีความเชื่อในสองสิ่งนี้มากกว่าความเชื่อในสัตว์ชนิดอื่น

4.3.2 ความแตกต่างระหว่างประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคและมังกร

ความเชื่อที่แตกต่างกันในด้านศาสนา

ในด้านศาสนา ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพญานาคมักจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับศาสนาพุทธ การที่พญานาคของไทยมีประเพณีความเชื่อสัมพันธ์กับศาสนาพุทธ เพราะประเทศไทยเป็นประเทศศาสนาพุทธ ประชาชน 90% ขึ้นไปนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาพุทธจึงเป็นส่วนหนึ่งสำคัญของชีวิตประจำวันของชาวไทย และพญานาคก็มีความสัมพันธ์กับชีวิตชาวไทย เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตชาวไทย ความเชื่อในพญานาคจึงไม่เพียงแต่เป็นความเชื่อดั้งเดิมหรือความเชื่อทางธรรมชาติอีกต่อไป ความเชื่อในพญานาคทางศาสนาจึงเริ่มได้เกิดขึ้น และทำให้มีประเพณีที่สัมพันธ์กับศาสนาพุทธที่เกี่ยวข้องกับพญานาคเกิดขึ้นและสืบทอดต่อไป

ส่วนความเชื่อทางศาสนาของประเทศจีนยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน ประชาชนจีนมีทั้งสิ้น 56 ชนิด ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา โดยนับถือนิกายมหายานและวัชรยาน โดยนับถือปนไปกับลัทธิขงจื้อและเต๋า ซึ่งต่างจากนิกายหินยานที่ชาวนับถือ นอกนั้นนับถือนิกายเถรวาท มีนับถือศาสนาอิสลาม นับถือศาสนาคริสต์ ความเชื่อทางศาสนา ศาสนาจึงไม่เป็นระบบหรือเข้มเหมือนประเทศไทย ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับมังกรที่สัมพันธ์กับศาสนาจึงมีน้อยและไม่เด่นชัด